

Pojęcie języka. Problemy opisu języków świata

Anna Kozłowska

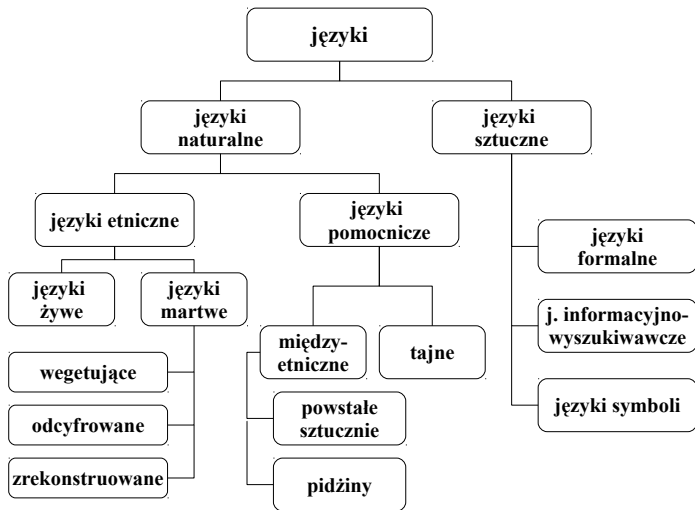
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego

1 Pojęcie języka

2 Problemy opisu języków naturalnych

- Status etnolektu
- Nieostrość granic między etnolektami
- Liczba języków świata

Zakres stosowania terminu *język*

Język naturalny – obiekt lingwistyki

1. System używany w komunikacji interpersonalnej
2. System komunikacji o nieograniczonym zakresie stosowania.

Języki martwe – przykłady

W grudniu 1777 roku zmarła Dolly Pentreath, ostatni jednojęzyczny użytkownik kornijskiego: „Me ne vidn cewsel Sawznek!” („Nie chcę mówić po angielsku!”).

W 1898 roku zmarł Tuone Udaina, ostatnia osoba pamiętająca język dalmatyński.

W 1992 roku zmarł Tevfik Esenç, ostatni użytkownik kaukaskiego języka ubyskiego.

W styczniu 2010 roku zmarła Boa Sr – ostatnia użytkowniczka języka bo z Andamanów Wielkich.

Tendencje w rozwoju języków świata

- Języki wielkie zyskują coraz więcej użytkowników.
- Języki mające niewielu użytkowników stają się coraz słabsze.
- Za sto lat ma zginąć połowa języków używanych obecnie na świecie.
- Na terenie Australii i obu Ameryk zniknie aż 90 procent języków.
- Do końca XXI wieku z 300 języków Indian północnoamerykańskich przetrwa zapewne 5.

Język odcyfrowany – koptyjski

Fragment *Ewangelii Judasza*

Język zrekonstruowany – praindoeuropejski

- * „Avis, jasmin varnā na ā ast, dadarka akvams, tam, vāgham garum vaghantam, tam, bhāram magham, tam, manum āku bharantam. Avis akvabhjams ā vavakat: kard aghnutai mai vidanti manum akvams agantam. Akvāsas ā vavakant: krudhi avai, kard aghnutai vividvant-svas: manus patis varnām avisāms karnauti svabhjam gharmam vastram avibhjams ka varnā na asti. Tat kukruvants avis agram ā bhugat.” (August Schleicher, *Avis akvāsas ka*, 1868)
- „Owca, na której wełny nie było, ujrzała konie wóz ciężki wiozące - ciężar wielki, człowieka szybko niosące. Owca koniom zawołała: Serce trwoży się mi widzącej człowieka konie poganiającego. Konie zawołały: Słuchaj, owco, serce trwoży się ujrzawszy: człowiek-pan wełnę owcom ścina: sobie na ciepłą odzież - a owce wełny nie mają. To usłyszawszy owca z pola uciekła.” (Ignacy R. Danko, *Owca i konie*, 1986)

Język zrekonstruowany – praindoeuropejski

- * „Avis, jasmin varnā na ā ast, dadarka akvams, tam, vāgham garum vaghantam, tam, bhāram magham, tam, manum āku bharantam. Avis akvabhjams ā vavakat: kard aghnutai mai vidanti manum akvams agantam. Akvāsas ā vavakant: krudhi avai, kard aghnutai vividvant-svas: manus patis varnām avisāms karnauti svabhjam gharmam vastram avibhjams ka varnā na asti. Tat kukruvants avis agram ā bhugat.” (August Schleicher, *Avis akvāsas ka*, 1868)
- „Owca, na której wełny nie było, ujrzała konie wóz ciężki wiozące - ciężar wielki, człowieka szybko niosące. Owca koniom zawołała: Serce trwoży się mi widzącej człowieka konie poganiającego. Konie zawołały: Słuchaj, owco, serce trwoży się ujrzawszy: człowiek-pan wełnę owcom ścina: sobie na ciepłą odzież - a owce wełny nie mają. To usłyszawszy owca z pola uciekła.” (Ignacy R. Danko, *Owca i konie*, 1986)

Język zrekonstruowany – praindoeuropejski

- * „Avis, jasmin varnā na ā ast, dadarka akvams, tam, vāgham garum vaghantam, tam, bhāram magham, tam, manum āku bharantam. Avis akvabhjams ā vavakat: kard aghnutai mai vidanti manum akvams agantam. Akvāsas ā vavakant: krudhi avai, kard aghnutai vividvant-svas: manus patis varnām avisāms karnauti svabhjam gharmam vastram avibhjams ka varnā na asti. Tat kukruvants avis agram ā bhugat.” (August Schleicher, *Avis akvāsas ka*, 1868)
- „Owca, na której wełny nie było, ujrzała konie wóz ciężki wiozące - ciężar wielki, człowieka szybko niosące. Owca koniom zawołała: Serce trwoży się mi widzącej człowieka konie poganiającego. Konie zawołały: Słuchaj, owco, serce trwoży się ujrzawszy: człowiek-pan wełnę owcom ścina: sobie na ciepłą odzież - a owce wełny nie mają. To usłyszawszy owca z pola uciekła.” (Ignacy R. Danko, *Owca i konie*, 1986)

Języki wegetujące – wilamowicki (wymysiöeryś)

Ynzer Foter, dü byst ym hymuł,
Daj noma zuł zajn gywajt;
Daj Kyngrajch zuł dö kuma;
Daj wyła zuł zajn ym hymuł an uf der aot;
dos ynzer gywyntichys brut gao yns haojt;
an fercaj yns ynzer siułda,
wi wir aoj fercajn y ynzyn siułdigia;
ny łat yns cyn zynda;
zunder kaonst yns reta fum nistgüta.
(Do Dajs ej z Kyngrajch an dy maocht, ans łaowa uf inda.)
Amen.

Języki międzyetniczne powstałe sztucznie

„My senior, I sende evos un gramatik e un verb-bibel de un nuov glot nomed universal glot” (Universal Glot, 1868)

„Ta pasilingua ere una idiomu per tos populos findita, una lingua qua autoris de to spirito divino, informando tos hominos zu parliir, er creita [. . .]” (Pasilingua, 1885)

„Mesiur, me recipi-tum tuo epistola hic mane gratissime [. . .]” (Lingua, 1888)

...

Język pidżinowy – ponglish

„– Naprawdę, wyremontowali to wery profesjonal. – Je, wery gud jest zrobione.”

„Daj mi fona, jak już będziesz fri, to wezmę dzień offa i wydamy trochę keszu.”

Język kreolski – tok pisin

Papa bilong mipela
yu stap long heven.
Mekim nem bilong yu i kamap bikpela.
Mekim kingdom bilong yu i kam.
Strongim mipela long bihainim laik bilong yu long graun,
olsem ol i bihainim long heven.
Givim mipela kaikai inap long tude.
Pogivim rong bilong mipela,
olsem mipela i pogivim ol arapela i mekim rong long mipela.
Sambai long mipela long taim bilong traim.
Na rausim olgeta samting nogut long mipel.
Amen.

„Język kreolski” z Hajnówki

WRZESIEŃ

11.IX (sobota) – USIEKNOWIENIE GŁAWY JANA KREŚCICIELA
piątek godz. 17.00 Akafist zaupokojny i panichida
sobota godz. 8.00 Św. Liturgia i panichida
sobota godz. 17.00 Wsienocznoje bdenije

UWAGA! – Święcenie grobów na cmentarzu od godz. 11.00

21.IX (wtorek) – ROŻDZIESTWO MATIERI BOŻEJ
poniedziałek godz. 17.00 Wsienocznoje bdenije
wtorek godz. 9.00 Św. Liturgia
wtorek godz. 17.00 Wieczernia i akafist

26.IX (niedziela) – godz. 8.00 spowiedź Studentów
godz. 9.00 Św. Liturgia i Przczeszczenie

26.IX MOLEBIEN STUDENTÓW – PO LITURGII TEGO DNIA
godz. 17.00 Wsienocznoje bdenije i wynos kresta

27.IX (poniedziałek) – WOZDWIŻENIE KRESTA HOSPODNIA
godz. 9.00 Św. Liturgia
godz. 17.00 Wieczernia z akafistem

UWAGA! – do oddania prazdnika, każdego dnia o godz. 17.00 przed Krzyżem będą odprawiane akafisty z molebniem

Język tajny – żargon złodziejski

- „Kochany Brachu! Szrajbiję Ci ksywę, byś kumał co słytać z naszymi sztamakami Józkiem i Jaśkiem. Przed wojtkiem pognali oni do Kalisza ma żłob na jucht dolinowy do motja. Przy robocie dziakowali kiftanowi dwa majchry, za co szpagaty zabindowali im manele i wsadzili do kwaczu.”
- „Kochany Przyjacielu! Piszę Ci list, żebyś wiedział, bo słytać z naszymi kolegami Józkiem i Jaśkiem. Przed miesiącem poszli oni do Kalisza na targ na kradzież kieszeniową do spółki. Przy kradzieży dali chłopu dwa pchnięcia nożem, za co policjanci nałożyli im kajdany i wsadzili do aresztu.”

Język tajny – żargon złodziejski

- „Kochany Brachu! Szrajbiję Ci ksywę, byś kumał co słytać z naszymi sztamakami Józkiem i Jaśkiem. Przed wojtkiem pognali oni do Kalisza ma żłob na jucht dolinowy do motja. Przy robocie dziakowali kiftanowi dwa majchry, za co szpagaty zabindowali im manele i wsadzili do kwaczu.”
- „Kochany Przyjacielu! Piszę Ci list, żebyś wiedział, bo słytać z naszymi kolegami Józkiem i Jaśkiem. Przed miesiącem poszli oni do Kalisza na targ na kradzież kieszeniową do spółki. Przy kradzieży dali chłopu dwa pchnięcia nożem, za co policjanci nałożyli im kajdany i wsadzili do aresztu.”

Język tajny – żargon złodziejski

- „Kochany Brachu! Szrajbiję Ci ksywę, byś kumał co słytać z naszymi sztamakami Józkiem i Jaśkiem. Przed wojtkiem pognali oni do Kalisza ma żłob na jucht dolinowy do motja. Przy robocie dziakowali kiftanowi dwa majchry, za co szpagaty zabindowali im manele i wsadzili do kwaczu.”
- „Kochany Przyjacielu! Piszę Ci list, żebyś wiedział, bo słytać z naszymi kolegami Józkiem i Jaśkiem. Przed miesiącem poszli oni do Kalisza na targ na kradzież kieszeniową do spółki. Przy kradzieży dali chłopu dwa pchnięcia nożem, za co policjanci nałożyli im kajdany i wsadzili do aresztu.”

Pojęcie etnolektu

Nacechowanie określenia *język* \Leftrightarrow *dialekt, żargon, gwara, slang*.

PRZYKŁADY: kaszubski, śląski, galicyjski, aragoński.

ETNOLEKT – system komunikacji używany przez wyodrębnioną grupę etniczną.

Czynniki decydujące o statusie etnolektu

- polityczny status etnolektu (np. luksemburski, mołdawski, serbski, chorwacki)
- samoidentyfikacja danej społeczności (np. greka cypryjska)
- polityka językowa instytucji państwowych (np. kaszubski)
- istnienie lub nieistnienie literackiej formy etnolektu, normy językowej, tradycji literackiej; zakres stosowania etnolektu, istnienie słowników, tłumaczeń ważnych tekstów (np. Biblii) itp.

Czynniki decydujące o statusie etnolektu

- polityczny status etnolektu (np. luksemburski, mołdawski, serbski, chorwacki)
- samoidentyfikacja danej społeczności (np. greka cypryjska)
- polityka językowa instytucji państwowych (np. kaszubski)
- istnienie lub nieistnienie literackiej formy etnolektu, normy językowej, tradycji literackiej; zakres stosowania etnolektu, istnienie słowników, tłumaczeń ważnych tekstów (np. Biblii) itp.

Czynniki decydujące o statusie etnolektu

- polityczny status etnolektu (np. luksemburski, mołdawski, serbski, chorwacki)
- samoidentyfikacja danej społeczności (np. greka cypryjska)
- polityka językowa instytucji państwowych (np. kaszubski)
- istnienie lub nieistnienie literackiej formy etnolektu, normy językowej, tradycji literackiej; zakres stosowania etnolektu, istnienie słowników, tłumaczeń ważnych tekstów (np. Biblii) itp.

Czynniki decydujące o statusie etnolektu

- polityczny status etnolektu (np. luksemburski, mołdawski, serbski, chorwacki)
- samoidentyfikacja danej społeczności (np. greka cypryjska)
- polityka językowa instytucji państwowych (np. kaszubski)
- istnienie lub nieistnienie literackiej formy etnolektu, normy językowej, tradycji literackiej; zakres stosowania etnolektu, istnienie słowników, tłumaczeń ważnych tekstów (np. Biblii) itp.

Czynniki decydujące o statusie etnolektu

- polityczny status etnolektu (np. luksemburski, mołdawski, serbski, chorwacki)
- samoidentyfikacja danej społeczności (np. greka cypryjska)
- polityka językowa instytucji państwowych (np. kaszubski)
- istnienie lub nieistnienie literackiej formy etnolektu, normy językowej, tradycji literackiej; zakres stosowania etnolektu, istnienie słowników, tłumaczeń ważnych tekstów (np. Biblii) itp.

Tendencja w opisie języków naturalnych

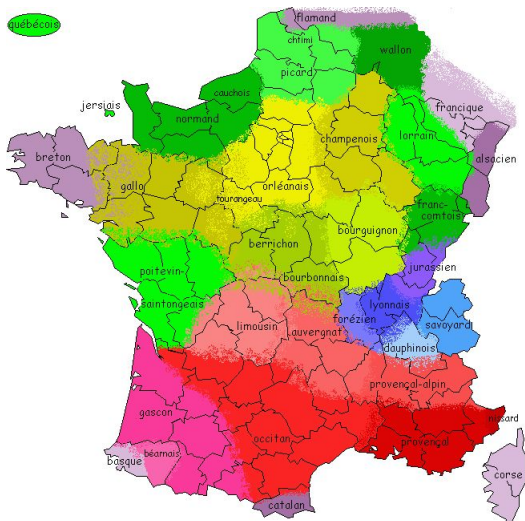
Generalna tendencja w klasyfikowaniu języków świata to zwiększanie ich liczby poprzez przyznawanie statusu odrębnych języków etnolektom niegdyś uznawanym za dialekty jednego języka.

Nieostrość granic

„[...] jeśli wyrusza się z jakiejś miejscowości w dowolnym kierunku, to dialekt może się różnicować jedynie niepostrzeżenie. Sabaudczyk na przykład, który posuwa się w kierunku Owernii, po pewnym czasie dochodzi do granicy występowania [jakiegoś zjawiska] [...]; w miarę jak oddala się od swej rodzinnej wioski, liczba różnic w stosunku do jego dialektu stopniowo rośnie, aż w końcu staje się taka, że przestaje on cokolwiek rozumieć.”
(Ferdinand de Saussure)

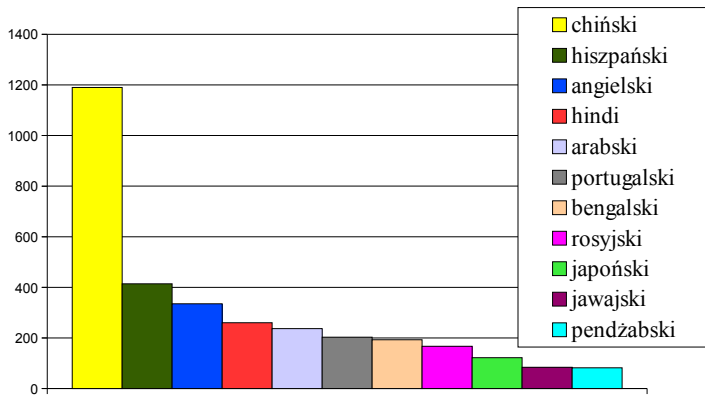
Nieostrość granic – etnolekty Francji

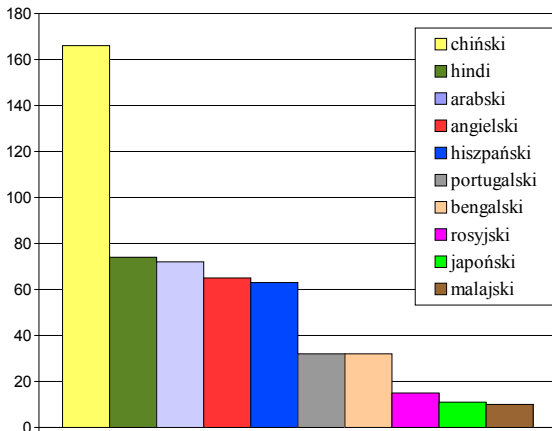
Liczba języków świata

- Dane spotykane w literaturze:
 - 2500
 - 2800
 - 3000
 - 3500
 - 4200
 - 5000
 - 5600
 - 6800.
- Alfred Majewicz sklasyfikował około 5674 języków.
- LINGWONIMÓW jest ponad 20 000.

Najpopularniejsze języki świata (wg *Ethnologue: Languages of the World*, 2014)

Najpopularniejsze języki świata – prognoza na rok 2050 (wg Colette Grinevald)

Dziękuję za uwagę :)

Temat następnego wykładu:
KLASYFIKACJE JĘZYKÓW ŚWIATA
Zapraszam!